

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ ТЕХНІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
«ХАРКІВСЬКИЙ ПОЛІТЕХНІЧНИЙ ІНСТИТУТ»

Кафедра теплотехніки та енергоефективних технологій
(назва кафедри)

«ЗАТВЕРДЖУЮ»
Голова Вченої ради ННІ
Енергетики, електроніки
та електромеханіки

«21 » вересня 2021 року

Р. ТОМАШЕВСЬКИЙ

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Надійність устаткування ТЕС

(назва навчальної дисципліни)

рівень вищої освіти третій (доктор філософії)

галузь знань 14 Електрична інженерія

спеціальність 144 Теплоенергетика

освітньо-наукова програма Теплоенергетика

вид дисципліни професійна підготовка
(загальна підготовка / професійна підготовка)

форма навчання денна / заочна
(денна / заочна)

Харків – 2021 рік

ЛИСТ ЗАТВЕРДЖЕННЯ

Робоча програма з навчальної дисципліни

Надійність устаткування ТЕС

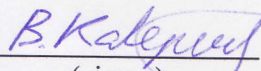
Розробники:

Завідувач кафедри
парогенераторобудування

(підпис)

О.ЄФІМОВ

Доцент кафедри
парогенераторобудування

(підпис)

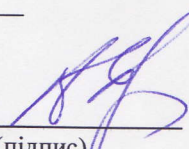
В.КАВЕРЦЕВ

Робоча програма розглянута та затверджена на засіданні кафедри

Парогенераторобудування

Протокол від «30» серпня 2021 року, № 1

Завідувач кафедри

(підпис)

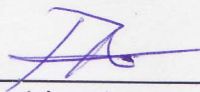
О. ЄФІМОВ

Завідувач аспірантури

(підпис)

В. ШТЕФАН

Гарант ОНП

(підпис)

А. ГАНЖА

ЛИСТ ПЕРЕЗАТВЕРДЖЕННЯ РОБОЧОЇ НАВЧАЛЬНОЇ ПРОГРАМИ

Дата засідання кафедри – розробника РПНД	Номер протоколу	Підпис завідувача кафедри	Підпис голови Вченої ради інституту/факультету

МЕТА, КОМПЕТЕНТНОСТІ, РЕЗУЛЬТАТИ НАВЧАННЯ ТА СТРУКТУРНО-ЛОГІЧНА СХЕМА ВИВЧЕННЯ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Мета дисципліни:

Сформувати у слухачів здатність використовувати загальні та спеціальні поняття, підходи та методи математичного моделювання в оцінці стану устаткування ТЕС та визначенні основних показників надійності з метою розробки оптимальних режимів технологічних процесів та оптимізації планів проведення різних видів ремонтів

Програмні компетентності:

К-02, К-05, К-07, К-08, К-09, К-10, К-11, СК-01, СК-04, СК-06

Програмні результати навчання:

ПР-07, ПР-08, ПР-10, ПР-12, ПР-14, ПР-15, ПР-16, ПР-17, ПР-18

Структурно-логічна схема вивчення навчальної дисципліни

Попередні дисципліни:	Наступні дисципліни:

ОПИС НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

(розподіл навчального часу за семестрами та видами навчальних занять)

Семестр	Загальний обсяг (годин) / кредитів ECTS	З них		За видами аудиторних занять (годин)			Індивідуальні завдання студентів (КП, КР, РГ, Р, РЕ)	Поточний контроль	Семестровий контроль	
		Аудиторні заняття (годин)	Самостійна робота (годин)	Лекції	Лабораторні заняття	Практичні заняття, семінари			Контрольні роботи (кількість робіт)	Залік
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
4	120/4	40	80	30		10				+

Співвідношення кількості годин аудиторних занять до загального обсягу складає **33 %**:

СТРУКТУРА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

№ з/п.	Види навчальних занять (Л, ЛЗ, ПЗ, СР)	Кількість годин	Номер семестру (якщо дисципліна викладається у декількох семестрах). Назви змістових модулів. Найменування тем та питань кожного заняття. Завдання на самостійну роботу.	Рекомендована література (базова, допоміжна)
1	2	3	4	6
1	Л СР	4 20	<u>Тема 1.</u> Методи, моделі та підходи до визначення оптимальних параметрів устаткування ТЕС Основні методичні підходи до розрахунків та оптимізації параметрів і характеристик основного та допоміжного устаткування ТЕС з використанням методів математичного моделювання Засоби визначення апроксимацій, що описують зміну функціонального стану і надійності основного та допоміжного устаткування ТЕС	1-10
2	Л СР ПЗ	8 20 5	<u>Тема 2.</u> Методи та моделі оцінки ефективності стану устаткування ТЕС Методи оцінки ефективності теплових схем устаткування ТЕС різного призначення за параметрами їх стану та надійності. Оцінка ефективності та ідентифікація математичних моделей устаткування ТЕС в процесі параметричної діагностики. Засоби застосування ітераційного процесу з метою підвищення адекватності моделей та вірогідності діагностичних висновків при вирішенні задач параметричної діагностики устаткування ТЕС. Проведення деталізації та адекватності математичних моделей з урахуванням особистостей функціонального призначення різних елементів устаткування ТЕС. Визначення параметрів енергоблоку ТЕС, зміна яких може впливати на показники його працездатності та надійності устаткування за допомогою імітаційної моделі.	1-10
3	Л	10	<u>Тема 3.</u> Застосування експлуатаційних компонентів та показників якості ремонту для забезпечення надійності устаткування ТЕС Застосування методів інтервальної статистики для діагностики параметрів стану устаткування ТЕС. Методи і підходи до моделювання, діагностики, прогнозування стану устаткування та оптимізації ремонтних циклів та режимів роботи енергоблоків ТЕС. Формування ремонтного резерву потужності з енергоблоків	1-10

	СР	20	ТЕС з урахуванням результатів діагностики, основних показників надійності їх роботи і в залежності від тривалості ремонтів і провалів річних графіків електричних навантажень енергоблоків ТЕС.	
	ПЗ	2	Взаємозв'язок сумарного навантаження енергосистеми за базовою та змінною складовими з величинами планового і аварійного резервів потужності енергоблоків ТЕС. Ремонтний резерв потужності, як показник зменшення вироблення електроенергії системою. Використання коефіцієнтів готовності та ремонтного резерву потужності для уточнення оптимального графіку навантаження енергетичної системи	
	ПЗ	2	Засоби визначення коефіцієнту готовності енергоблока ТЕС з урахуванням часу що залишився до відмови устаткування енергоблоку від моменту діагностики його технічного стану.	
4			<u>Тема 4.</u> Структуризований підхід щодо створення математичних моделей ремонтів для забезпечення надійності роботи устаткування ТЕС	1-10
	Л	8	Опис структури моделі ремонтів устаткування енергоблоків ТЕС. Створення багаторівневої структурно-математичної моделі енергоблока ТЕС для її використання в організації системного підходу у плануванні та проведенні ремонту в оптимальні терміни. Система математичних моделей та існуючий обмін інформації для оцінювання рівня надійності енергоблоків ТЕС та його обладнання з використанням структурно-математичної моделі. Досвід організації ремонтних робіт різних типів з використанням показників надійності за категоріями згідності до ремонту устаткування енергоблоків ТЕС України	
	СР	20	Методика складання алгоритму щодо визначення оптимального графіка проведення ремонтних робіт устаткування ТЕС з урахуванням основних показників надійності та результатів діагностики, з використанням відповідних математичних моделей та структурно-математичної моделі енергоблока в цілому.	
	ПЗ	3	Визначення імовірності безвідмовної роботи теплових схем енергоблоків ТЕС, як показник структурної надійності теплових що складається з безлічі послідовних і паралельних з'єднань нерезервованих та резервованих елементів (устаткування)	
Разом		120		

Примітки

1. Номер семестру вказують, якщо дисципліна викладається у декількох семестрах.
2. У показнику «Разом (годин)» кількість годин буде відрізнятися від загальної кількості аудиторних годин на кількість годин, що відведена на вивчення тем та питань, які вивчаються студентом самостійно (п. 3 додатку 8).
3. У графі 5 вказується номер відповідно до Додатку 14.

САМОСТІЙНА РОБОТА

№ з/п	Назва видів самостійної роботи	Кількість годин
1	Опрацювання лекційного матеріалу	8
2	Підготовка до практичних(лабораторних, семінарських) занять	10
3	Самостійне вивчення тем та питань, які не викладаються на лекційних заняттях	30
4	Виконання індивідуального завдання:	32
5	Інші види самостійної роботи	-
	Разом	80

ІНДИВІДУАЛЬНІ ЗАВДАННЯ

Реферат

(вид індивідуального завдання)

№ з/п	Назва індивідуального завдання та (або) його розділів	Терміни виконання (на якому тижні)
1	Основні етапи розробки оптимального плану проведення ремонтів устаткування ТЕС за допомогою структурно-математичної моделі, з урахуванням основних показників надійності та даних з досвіду проведення ремонтних робіт різних типів на енергоблоках ТЕС України	28

МЕТОДИ НАВЧАННЯ

Лекція – інформативно-доказовий виклад великого за обсягом, складного за логічною побудовою навчального матеріалу.

Метод лекції передбачає ознайомлення аспірантів з її планом, що допомагає стежити за послідовністю викладу матеріалу. Важливо навчити аспірантів конспектувати зміст лекції, виділяючи в ній головне. Це розвиває пам'ять, сприйняття, волю, вміння слухати, увагу, культуру мови.

При проведенні лекційних занять *методи готових знань* (коли аспіранти пасивно сприймають подану викладачем інформацію, запам'ятовують, а в разі необхідності відтворюють її) поєднуються з *дослідницьким методом* (який передбачає активну самостійну роботу аспірантів при засвоєнні знань: аналіз явищ, формулювання проблеми, висунення і перевірка гіпотез, самостійне формулювання висновків).

На початковому етапі вивчення нової інформації на лекціях переважає *пояснювально-ілюстративний* (інформаційно-рецептивний) метод, при якому викладач організує сприймання та усвідомлення аспірантами інформації, а учні здійснюють сприймання, осмислення і запам'ятовування її.

На певному етапі, коли викладач відчуває готовність аспірантів до інших методів навчально-пізнавальної діяльності, використовуються більш прогресивні методи:

- *репродуктивний*: викладач дає завдання, у процесі виконання якого аспіранти здобувають уміння застосовувати знання за зразком;
- *проблемного виконання*: викладач формулює проблему і вирішує її, аспіранти стежать за ходом творчого пошуку (аспірантам подається своєрідний еталон творчого мислення);
- *частково-пошуковий* (евристичний): викладач формулює проблему, поетапне вирішення якої здійснюють аспіранти під його керівництвом (при цьому відбувається поєднання репродуктивної та творчої діяльності аспірантів);
- *дослідницький*: викладач ставить перед аспірантами проблему, і аспіранти вирішують її самостійно, висувачи ідеї, перевіряючи їх, підбираючи для цього необхідні джерела інформації.

У викладанні лекційного матеріалу переважає *пояснювальний метод*, при якому викладач не тільки повідомляє певні факти, але й пояснює їх, домагаючись осмислення, засвоєння аспірантами.

При наявності наочного матеріалу за темою лекції (відеофільми, презентації, зразки виробів, лабораторні дослідницькі установки) використовується *інструктивно-практичний метод* викладання, при якому викладач інструктує учнів не тільки словесними, але й наочними або практичними способами, як виконувати певні практичні дії.

На відміну від лекційних занять, виконання індивідуального завдання потребує від аспіранта дещо інших навичок, тому для нього використовується *спонукальний метод навчання*, коли викладач ставить перед аспірантами проблемні питання і завдання, організовуючи їх самостійну діяльність. Студенти при цьому, у свою чергу, самостійно здобувають і засвоюють нові знання в основному без допомоги викладача.

МЕТОДИ КОНТРОЛЮ

Поточний контроль реалізується у формі опитування, проведення контрольної роботи, виконання індивідуального завдання.

Контроль складової робочої програми, яка освоюється під час самостійної роботи аспіранта, проводиться:

- з лекційного матеріалу – шляхом перевірки конспектів, виступу на заняттях;

- з індивідуальних завдань – шляхом оцінювання реферату та виступу на конференції за обраною темою.

Семестровий контроль проводиться у формі диференційованого заліку (з оцінкою за 100-бальною шкалою) в обсязі навчального матеріалу, визначеного навчальною програмою та у терміни, встановлені навчальним планом та графіком навчального процесу.

Семестровий контроль проводиться в усній формі за контрольними завданнями або шляхом тестування з використанням технічних засобів.

Результати поточного контролю (поточна успішність) можуть враховуватись як допоміжна інформація для виставлення підсумкової оцінки.

РОЗПОДІЛ БАЛІВ, ЯКІ ОТРИМУЮТЬ АСПІРАНТА, ТА ШКАЛА ОЦІНЮВАННЯ ЗНАНЬ ТА УМІНЬ (НАЦІОНАЛЬНА ТА ECTS)

Таблиця 1. Розподіл балів для оцінювання поточної успішності аспіранта

Поточне тестування та самостійна робота					Сума
Тема 1	Тема 2	Тема 3	Тема 4	Індивідуальне завдання	
10	20	30	20	20	100

Таблиця 2. Шкала оцінювання знань та умінь: національна та ECTS

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка ECTS	Оцінка за національною шкалою
90 ... 100	A	відмінно
82 ... 89	B	добре
74 ... 81	C	
64 ... 73	D	
60 ... 63	E	задовільно
35 ... 59	FX	незадовільно з можливістю повторного складання
0 ... 34	F	незадовільно з обов'язковим повторним вивченням дисципліни

НАВЧАЛЬНО-МЕТОДИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

(надається перелік складових навчально-методичного забезпечення навчальної дисципліни та посилання на сайт, де вони розташовані)

Складові навчально-методичного забезпечення
навчальної дисципліни розташовані на сайті:

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

Базова література

1	Аналіз сучасних методів і підходів до математичного моделювання та оптимізації параметрів технологічних процесів в енергетичному устаткуванні енергоблоків ТЕС і АЕС / О.В. Єфімов, Л.І. Тютюнник, В.Л. Каверцев, Т.А. Гаркуша, А.В. Мотовільник, П.В. Ліфшиць / Вістник НТУ «ХП». Серія: Інноваційні дослідження у наукових дослідженнях студентів. №6 стр. 49-53 2020р.
2	Аналіз двохступеневого спалювання палива в мультипаливних котлах / О.В. Єфімов, В.Л. Каверцев, В.О. Дягілев, Т.А.Гаркуша, Б.Б. Черниш // Вісник НТУ «ХП». Серія: Енергетичні та теплотехнічні процеси й устаткування. – 2021 р. – № 1(5). – С. 28-32.
3	Сучасні рішення по реконструкції газовідвідних трактів конвертерів, що працюють на металургійних підприємствах в Україні /О.І. Жидецький, О.В. Єфімов, В.Л. Каверцев Вісник НТУ «ХП». Серія:Енергетичні та теплотехнічні процеси й устаткування. – 2021 р. – № 1(5). –С. 20-23.
4	. Zeigler V.B. Theory of Modeling and Simulation / V.B. Zeigler, H. Praehofer, T. G. Kim. – Academic Press, 2000. – 510 p.
5	Побудування моделі для розрахунку водо-водяного теплообмінника у складі мультіпаливного котельного агрегату/ В.Л. Каверцев, В.О.Дягілев/ Вістник НТУ «ХП». Серія: Енергетичні та теплотехнічні процеси й устаткування, № 2стр. 33-37 2019р.
6	Удосконалення моделі теплогідролічного розрахунку мультипаливного котельного агрегату/ Каверцев В.Л., Дягілев В.О./ ВісникНТУ «ХП», Серія:Енергетичніта теплотехнічні процеси й устаткування, No 13(1289), Харків 2018р.С. 50-56.
7	Gardzilewicz A. The heat and flow diagnostic procedure leading to a steam turbine repair Plan / A. Gardzilewicz, A. Jefimow // Proc. 10 th Conf. on Steam and Gas Turbines for Power and Cogeneration Plants. – Karlovy Vary (Czech. Rep.). – 1994. – P. 87–93.
8	Gardzilewicz A. Thermal Diagnostics of Thermal Cycle Components on an Example of a Regenerative Heat Exchanger Rep. / A. Gardzilewicz, A. Jefimow // IFFM-PAS 256/94 – Gdansk (in Polish). – 1994. – P. 34–40.
9	Gluch J. The analysis of performance of the turbine condenser with the prognosis of repair / J. Gluch, A. Gardzilewicz // Proc. of the International Joint Power Generation Conf. – Baltimore, Maryland (USA). – August 23-26, 1998. – V. 2. – P. 179–190.
10	Potanina T. Problem of optimal load distribution between power units on the power stations / T. Potanina, A. Efimov // MOTROL – Lublin. – 2009. – Vol. 11A. – С. 25–30.

Допоміжна література

11	Єфімов О.В. Вплив температурних залежностей теплофізичних характеристик матеріалу на нестационарну теплопровідність в стінці барабану парового котла / О.В. Єфімов, Ю.В. Ромашов, В.Л. Каверцев // Вісник НТУ «ХПІ». Серія: «Енергетичні та теплотехнічні процеси й устаткування». – Харків: НТУ «ХПІ». 2018. – № 12. – С.28-31. http://vestnik.kpi.kharkov.ua
12	Дружинин Г.В. Надежность автоматизированных производственных систем / Г.В. Дружинин. – М. : Энергоатомиздат, 1986. – 480 с.
13	Ефимов А.В. Метод построения диагностических моделей оборудования энергоустановок / А.В. Ефимов, С.Л. Зевин, Адель Аль-Тувайни// Вестник НТУ “ХПИ”. – Харьков: НТУ “ХПИ”. – 2002. – Вып. 13. – С. 153–157.
14	Thermal design technique for surface-type heat recovery condenser/ Yefimov A. , Goncharenko A. // Motrol. Motoryzacja i Energetyka Rolnictwa.– Rocznik 2010 .– т.12. –р.274-286
15	Common Aging Terminology // Electric Power Research Institute (EPRI). – 1993. – 18 p.
16	Gamble, S.W. Tagart. A Method to Assign Failure Rates for Piping Reliability Assessments // PVP – V. 215, Fatigue, Fracture, and Risk. ASME 1991.
17	Воїнов О.П., Воїнова С.О. Про систему забезпечення паливом енергетичних парогазових установок // Енергетика та електрифікація. – 2011. –№ 5. – С. 33–37.
18	Воїнова С.О. Процес управління технологічною ефективністю технічних об’єктів. Резерв підвищення якості: Матер. научно-технич. конф. «Новые и нетрадиционные технологии в ресурсии энергосбережении», 19–22 сент. 2011 г. – Одесса – Киев: АТМ України, 2011. – С. 26–29.

ІНФОРМАЦІЙНІ РЕСУРСИ В ІНТЕРНЕТІ

1. Бібліотека НТУ «ХПІ» library.kpi.kharkov.ua
2. Національний портал з енергозбереження patriot-nrg.ua
3. Сайт Держенергоефективності sae.gov.ua
4. Сайт Інституту енергозбереження та енергоменеджменту Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут» iee.kpi.ua